

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՂԱԶԱԽԵՑՅԱՆ
(Ծննդյան 100-ամյակի առթիվ)*

Հայաստանի նորագույն շրջանի պատմագիտության զարգացումը սերտորեն առնչվում է այն գիտնականների գործունեությանը, ովքեր, աշխատելով գաղափարական տարբեր համակարգերում, կարողացան պահպանել գիտական ազնվությունն ու աղբյուրագիտական խստապահանջությունը: Այդպիսի բացառիկ կերպարներից է պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Վլադիմիր Նահապետի Ղազախեցյանը, որի գիտական ժառանգությունը ձևավորվել է խորհրդային պատմագիտության գաղափարական սահմանափակումների և Հայաստանի անկախության շրջանի մեթոդաբանական ազատությունների պայմաններում:

Վ. Ղազախեցյանը ծնվել է 1926 թ. փետրվարի 11-ին Ղարաքիլիսա (ներկայիս՝ Վանաձոր) քաղաքում, ուր նաև ստացել է միջնակարգ կրթությունը: 1944–1949 թթ. սովորել և գերազանցությամբ ավարտել է ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետը: 1949–1952 թթ. ուսումնառությունն անցել է ՀԽՍՀ գիտությունների ակադեմիայի ասպիրանտուրայում՝ ակադեմիկոս Մկրտիչ Ներսիսյանի ղեկավարությամբ: 1953 թ. պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1976 թ.՝ դոկտորական ատենախոսություն: Պրոֆեսորի կոչում է ստացել 1982 թ.: Նա իր աշխատանքային գործունեությունը սկսել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում (1953–1959 թթ.)՝ որպես դասախոս: Այնուհետև՝ 1959 թ., աշխատանքի է անցել ՀԽՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում՝ սկզբում որպես ավագ գիտաշխատող, հետո, 30 տարի շարունակ (1980–2010 թթ.), որպես Նորագույն պատմության բաժնի վարիչ: Ապա մինչև իր մահը (2015 թ. մարտի 3) զբաղեցրել է գլխավոր գիտաշխատողի պաշտոնը: Այս ընթացքում նա համատեղությամբ դասավանդել է Երևանի գյուղատնտեսական ինստիտուտում, Երևանի «Քվանտ» վարժարանում: Վ. Ղազախեցյանը երկար տարիներ հանդիսացել է Պատմության ինստիտուտի սկզբնական կուսակցական կազմակերպության քարտուղարը:

Վ. Ղազախեցյանի գիտական գործունեության արդյունքներն ամփոփված են երկու տասնյակ գրքերում և շուրջ 100 հոդվածներում: Ընդգծենք, որ գիտնականը մեծ ներդրում ունի ակադեմիական «Հայոց պատմություն» նոր բազմա-

* Ներկայացվել է 17. III. 2026 թ., ընդունվել է տպագրության 20. III. 2026 թ.:

հատորյակի չորրորդ հատորի (1918–1991 թթ.) ստեղծման գործում, որի առաջին գրքի խմբագիրը և տեքստերի զգալի մասի հեղինակն է: Ղազախեցյանի գիտական գործունեությանը բնորոշ էր խստապահանջությունը և բարեխիղճ մոտեցումը պատմական ճշմարտությանը: Հրաշալի տիրապետելով արխիվային նյութին՝ նրա գիտական գործերն աչքի են ընկնում աղբյուրագիտական տվյալների հարստությամբ, դրանցից բխող ընդհանրացումներով ու եզրակացություններով:

Վ. Ղազախեցյանի՝ իբրև պատմաբան գիտնականի ձևավորումը տեղի է ունեցել խորհրդային ակադեմիական միջավայրի պայմաններում: Իր բազմաթիվ սերնդակիցների նման նա ևս ստիպված է եղել գիտական աշխատանքով զբաղվել գաղափարական սահմանափակումների պայմաններում, երբ պատմությունը դիտարկվում էր որպես սոցիալ-տնտեսական հարաբերությունների զարգացման օրինաչափությունների արտահայտություն, իսկ դասակարգային պայքարը ներկայացվում էր որպես պատմական գործընթացների շարժիչ ուժ: Նա պատմում էր, որ նախապես ցանկացել է զբաղվել XIX դարասկզբի պատմության խնդիրներով, իսկ խորհրդային շրջանի պատմության մեջ մասնագիտացել է հանգամանքների բերումով. միևնույն տարում ՀԽՍՀ ԳԱ ասպիրանտուրա ընդունված ընկերը՝ Համբարձում Նիկոլայի Կարապետյանը (հետագայում՝ պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր), ով բռնադատված հարազատներ ունենալու պատճառով կոմկուսի փաստաթղթերին հասանելիություն չէր կարող ունենալ, առաջարկել է, որ ինքը մասնագիտանա XIX դարի, իսկ Ղազախեցյանը՝ խորհրդային տարիների պատմության խնդիրներում (հետստալինյան շրջանում Հ. Կարապետյանը փոխում է հետազոտական թեմատիկան՝ սկսելով զբաղվել խորհրդային տարիների պատմությամբ):

Շեշտենք, որ Վ. Ղազախեցյանի գիտական ժառանգությունն առանձնահատուկ է ոչ միայն թեմատիկ ընդգրկման ընդարձակությամբ, այլև իր մեթոդաբանական էվոլյուցիայով: Նրա աշխատությունները հնարավորություն են տալիս դիտարկել հայ պատմագիտության անցումը կառուցվածքային-դասակարգային մեկնաբանություններից դեպի բազմագործոն, աղբյուրագիտական քննադատության վրա հիմնված վերլուծության:

Վաստակաշատ պատմաբանի թեկնածուական և դոկտորական ատենախոսությունները նվիրված էին Խորհրդային Հայաստանի գյուղացիության պատմությանը: Խորհրդային պատմագրության մեջ գյուղացիությունը հաճախ ներկայացվում էր որպես կոլեկտիվացման և սոցիալիստական վերափոխումների օբյեկտ: Վ. Ղազախեցյանն իր մենագրություններում¹ փորձեց ընդլայնել խնդրի ուսումնասիրման շրջանակը՝ կիրառելով սոցիալական պատմության տարրեր: Այդ իրողությունն առավել առարկայական դրսևորում ստացավ Հայաստանի անկախության շրջանում հրատարակված «Հողային հարցը և

¹ Վ. Ն. Ղազախեցյան. Սովետական Հայաստանը մեծ բեկման տարում, Երևան, 1962, 184 էջ, ն ույ ն ի՝ Էջմիածնի շրջանի № 3 սովխոզը (1921–1962), Երևան, 1964, 141 էջ, ն ույ ն ի՝ Սովետական Հայաստանի գյուղացիության պատմությունը 1920–1929 թթ., Երևան, 1975, 412 էջ, ն ույ ն ի՝ Հայաստանի կոլտնտեսային գյուղացիության պատմությունը (1929–1937), Երևան, 1978, 324 էջ:

հողային բարեփոխումները Հայաստանի Հանրապետությունում» գրքում (2005, 95 էջ): Իր աշխատություններում նա համադրել է արխիվային վավերագրերը, վիճակագրական տվյալները, մամուլը, իրավական ակտերը՝ գյուղացիությանը ներկայացնելով որպես պատմական գործընթացների ակտիվ մասնակից: Խորհրդային պատմագիտության համատեքստում այս մոտեցումը կարելի է դիտարկել որպես ներքին մեթոդաբանական զարգացում: Վ. Ղազախեցյանի աշխատություններում փաստաթղթային հենքը դառնում էր գիտական վերլուծության հիմնական բաղադրիչ: Այս առումով նա պատկանում է այն պատմաբանների թվին, ովքեր, չխախտելով գաղափարական սահմանները, ընդլայնում էին փաստական դաշտը և հիմքեր պատրաստում խորհրդային շրջանի պատմության ապագա վերախմաստավորման համար:

1991 թ. Հայաստանի անկախության վերականգնումից հետո նոր իրավիճակ ստեղծվեց պատմագիտության համար: Արխիվների փակ ֆոնդերի բացումը և գաղափարական վերահսկողության ավարտը պատմաբաններին հնարավորություն տվեցին վերանայել խորհրդային շրջանի պատմությունը: Վ. Ղազախեցյանն այս գործընթացում հանդես եկավ որպես «արխիվային շրջադարձի» հայաստանյան առաջամարտիկներից մեկը: Նա առաջիններից էր, որ նվիրվեց Հայաստանի առաջին Հանրապետության և խորհրդային առաջին տասնամյակների պատմությանն առնչվող նախկինում փակ արխիվային ֆոնդերի փաստաթղթերը ուսումնասիրելուն և գիտական շրջանառության մեջ դնելուն, ինչը մեծապես ավելացրեց պատմական իրականության ճշմարտացի լուսաբանման մակարդակը, ինչպես նաև հանրության հետաքրքրությունը պատմագիտական ուսումնասիրությունների նկատմամբ:

Նորահայտ փաստաթղթերի օգտագործմամբ 2006 թ. նրա հրատարակած «Հայաստանը 1920–1940 թթ.» հիմնարար մենագրությունը (563 էջ) առանձնանում է ոչ միայն ընդգրկված նյութի ծավալով, այլև մեթոդաբանական նոր որակով: Պատմագրական առումով աշխատությունն անցումային կամուրջ է խորհրդային և անկախության շրջանի հայկական պատմագիտության փուլերի միջև ու ամփոփում է նախորդ շրջանի փաստական կուտակումները՝ միաժամանակ դրանք վերախմաստավորելով գիտական նոր հայեցակարգերի լույսի ներքո: Այստեղ հեղինակը կիրառում է բազմագործոն վերլուծություն՝ բացահայտելով քաղաքական իշխանության, տնտեսական վերափոխումների, սոցիալական կառուցվածքի և մշակութային քաղաքականության փոխազդեցությունները: Նա քաղաքական բռնաճնշումները ներկայացնում է ոչ միայն որպես վարչական-քաղաքական գործընթաց, այլև որպես հասարակական ու հոգեբանական երևույթ: Խորհրդային Հայաստանում իրականացված քաղաքական բռնաճնշումներին Վ. Ղազախեցյանը մինչ այդ անդրադարձել էր առանձին գրքույկով² զարգացնելով տոտալիտարիզմի սոցիալական պատմության մոտեցումը: Այստեղ նա կարևորում է անհատի և պետության հարաբերությունների խնդիրը՝ ընդլայնելով բռնաճնշումների պատմության ուսումնասիրման դաշտը: Նորահայտ փաստաթղթերի լայն օգտագործումը գիտ-

² Վ. Ն. Ղազախեցյան. 1937-ը Հայաստանում, Երևան, 2004, 75 էջ:

նականին հնարավորություն տվեց վերանայելու խորհրդային պատմագրության մի շարք կարծրատիպեր և առաջարկելու հավասարակշռված, քննադատական գնահատականներ:

Ի շարս այլ հարցերի՝ Վ. Ղազախեցյանը զբաղվել է նաև հայ ազատագրական շարժման ականավոր գործիչ ու տեսաբան Գարեգին Նժդեհի գործունեության ուսումնասիրությամբ³, աշխատություններ գրել Երկրորդ աշխարհամարտի տարիների հայ պարտիզանների մասին⁴: Այս ուսումնասիրություններում նա համադրում է ռազմական, քաղաքական ու կենսագրական պատմության մեթոդները: Կարևոր է, որ հետազոտողը խուսափում է բացառապես հերոսապատմային ներկայացումից՝ փորձելով ցույց տալ անհատների ներքին հակասությունները, կազմակերպչական խնդիրները և գաղափարական բազմազանությունը: Այս մոտեցումը համահունչ է սոցիալական պատմության այն ուղղությանը, որը զարգացավ եվրոպական պատմագիտության մեջ XX դարի երկրորդ կեսին՝ ընդգծելով հասարակական խմբերի ներգրավվածությունը պատմական գործընթացներում: Թեև պատմաբանը չի օգտագործում արևմտյան պատմագիտական տերմինաբանություն, այնուհանդերձ նրա գործերում նկատելի է պատմական երևույթների բազմաշերտ ընկալումը:

Վ. Ղազախեցյանը նկատելի ներդրում ունի նաև հայ անվանի գրողներ Ակսել Բակունցի, Եղիշե Չարենցի, Ավետիք Իսահակյանի կյանքի ու գործունեության անհայտ էջերի լուսաբանման բնագավառում⁵: Նրա հրատարակությունները հարուստ փաստական նյութ են գրականագետների համար:

Հետխորհրդային տարածքում պատմագիտությունը հաճախ անցել է գաղափարական հակադարձումների փուլով՝ խորհրդային ժառանգության կտրուկ ժխտմամբ: Ղազախեցյանի մոտեցումը, սակայն, բնութագրվում է քննադատա-

³ Վ. Ն. Ղազախեցյան. Նժդեհը Չանգեզուրում. 1920 թ. վերջ – 1921 թ. հունիս, Երևան, 2001, 109 էջ, Գարեգին Նժդեհ, Նամականի (1920–1921) / հրատ. պատրաստողներ՝ Վ. Ղազախեցյան, Հ. Գևորգյան, Երևան, 2002, 45 էջ, Չանգեզուրի հերոսամարտը հրամաններում (1921 թ.) / կազմողներ՝ Վ. Ղազախեցյան, Հ. Գևորգյան, Երևան, 2008, 110 էջ:

⁴ Վ. Ն. Ղազախեցյան. Միկոյանի անվան պարտիզանական ջոկատը, Երևան, 1965, 109 էջ, ն ույ ն ի՝ Հայ պարտիզանները, Երևան, 2004, 157 էջ:

⁵ Ա. Բ ա կ ու ն ց. Երկեր չորս հատորով, հ. IV / բնագիրը պատրաստեցին և ծանոթագրեցին Ջ. Ավետիսյանը, Ռ. Իշխանյանը, Պ. Հակոբյանը, Վ. Ղազախեցյանը, Ս. Վարդանյանը, Ի. Վարժապետյանը, Երևան, 1984, 663 էջ, Վ. Ն. Ղազախեցյան. Եղիշե Չարենցը Երևանի ուղղիչ տանը. – «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», 1990, № 2, էջ 113–126, ն ույ ն ի՝ Երկու նամակ Ավետիք Իսահակյանին (Հայաստանի Հանրապետության ժամանակ բանաստեղծի հասարակական-քաղաքական գործունեությունից). – «Նորք» (Երևան), 1997, № 2, էջ 105–109, ն ույ ն ի՝ Եղիշե Չարենցի կյանքի էջերից (1926–1927 թթ. բանտային օրեր). – «Նորք», 1997, № 4, էջ 62–67, ն ույ ն ի՝ Ակսել Բակունցը նախախորհրդային մամուլում. – «Նորք», 1999, № 2, էջ 3–33, ն ույ ն ի՝ Ակսել Բակունցի կուսակցականության հարցի շուրջ. – «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», 2004, № 1, էջ 60–75 և այլն:

կան, բայց ոչ հրապարակախոսական շեշտադրումներով: Նա ձգտում էր վերականգնել պատմական իրողությունների ամբողջական պատկերը՝ խուսափելով թե՛ արդարացնող, թե՛ միակողմանի դատապարտող դիրքորոշումներից: Այս մոտեցումը, կարծում ենք, սպասելի պետք է լիներ՝ մանավանդ իր հավասարակշիռ և համեմատաբար մեղմ բնավորության պարագայում: Վ. Ղազախեցյանը հատուկ կարևորում էր անհատի ու պետության հարաբերությունների խնդիրը՝ փորձելով հասկանալ, թե ինչպես էր ամբողջատիրական համակարգը ներթափանցում առօրյա կյանք: Այս տեսանկյունից նրա աշխատությունները երկար ժամանակ պահանջված կմնան. դրանք նպաստում են ոչ միայն քաղաքական, այլև սոցիալական հիշողության ձևավորմանը:

Վ. Ղազախեցյանի գործունեության կարևորագույն ուղղությունը սկզբնաղբյուրների հրատարակությունն էր: Գործընկերների հետ նրա հրատարակած «Նախիջևան–Շարուրը 1918–1921 թթ.» և «Հայաստանի Հանրապետությունը 1918–1920 թթ. (քաղաքական պատմություն)» փաստաթղթերի ժողովածուները⁶ արժանահավատ աղբյուրներ են Հայաստանի առաջին Հանրապետության պատմության ուսումնասիրման համար: Նա իր առջև խնդիր էր դնում փաստերի բազմակողմանի ներկայացմամբ ընթերցողին հնարավորություն տալ առանց ուղղորդման հանգել սեփական գնահատականի: Խորհրդային Հայաստանում Հ. Յ. Դաշնակցության ընդհատակյա գործունեության և կուսակցության անդամների նկատմամբ իրականացված հալածանքների վերաբերյալ գիտության երախտավորի կազմած փաստաթղթերի ժողովածուներն⁷ առաջին անգամ լույս աշխարհ են հանում պաշտոնական գաղտնի փաստաթղթեր՝ բացառելով քաղաքական կամ անձնական մեկնաբանության աղավաղումները: Փաստաթղթերի ընտրության ու ներկայացման նրա մոտեցումը ներառում էր հետևյալ հիմնական սկզբունքները՝ բնագրերի արժանահավատության, հավաստիության ստուգում, պատմական համատեքստի վերականգնում՝ ընդարձակ ծանոթագրությունների միջոցով, մեկնաբանությունների հարցում հավասարակշռվածություն՝ բացառելով քաղաքական-գաղափարական մոտեցումը:

Վ. Ղազախեցյանը մեծ վաստակ ունի Հայաստանի առաջին Հանրապետության շրջանի գործիչների (Հովհաննես Քաջազունի, Գարեգին Նժդեհ,

⁶ Նախիջևան–Շարուրը 1918–1921 թթ.: Փաստաթղթեր և նյութեր / կազմողներ՝ Ռ. Ա. Գրիգորյան, Ա. Մ. Կիրիմյան, Վ. Ն. Ղազախեցյան, Հ. Մ. Շաթիրյան, Ա. Ս. Վիրաբյան, խմբագիր՝ Վ. Ն. Ղազախեցյան. – «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», 1993, № 1–2, էջ 22–391, Հայաստանի Հանրապետությունը 1918–1920 թթ. (քաղաքական պատմություն), փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածու / կազմողներ՝ Գ. Գալոյան, Վ. Ղազախեցյան, Վ. Մելիքյան, Ս. Միրզոյան, Ա. Վիրաբյան, խմբագիրներ՝ Գ. Գալոյան, Վ. Ղազախեցյան, Երևան, 2000, 455 էջ:

⁷ Հ. Յ. Դաշնակցությունը և խորհրդային իշխանությունը (փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածու) / պատասխանատու խմբագիր և կազմող՝ Վ. Ն. Ղազախեցյան, Երևան, 1999, 370 էջ, ՀՅ Դաշնակցությունը ԽՍՀՄ Արտակարգ հանձնաժողովի և Պետական քաղաքական վարչության գաղտնիթերցումներում (1920-ական թվականներ): Փաստաթղթերի ժողովածու / կազմող և խմբագիր՝ Վ. Ղազախեցյան, հրատ. պատրաստեց Հ. Սուքիասյանը, Երևան, 2016, 228 էջ:

Աստվածատուր Խաչատրյան, Միքայել Թումանյան, Ա-Դո) անտիպ աշխատանքների տպագրության պատրաստման գործում⁸: Նշյալ աշխատությունները հրատարակվել են ընդարձակ առաջաբաններով ու մանրամասն ծանոթագրություններով՝ ավելացնելով պատմաբանների ունեցած գիտելիքները հայության համար այդ բախտորոշ ժամանակաշրջանի վերաբերյալ:

Հայաստանի անկախացումից հետո Վ. Ղազախեցյանը կարևոր դերակատարություն է ունեցել հանրակրթական դպրոցների՝ Հայոց պատմության դասագրքերի ստեղծման գործում՝ հատկապես ուշադրություն դարձնելով նորագույն պատմության գիտական ու հավասարակշռված ներկայացմանը: Անկախ Հայաստանում նա առաջին է դպրոցական դասագրքերի համար շարադրել Հայաստանի առաջին Հանրապետության և Խորհրդային Հայաստանի առաջին տասնամյակների պատմությունը՝ ներկայացնելով պետականաշինության, քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական գործընթացների համակարգված վերլուծություն⁹: Հիմնվելով արխիվային աշխատանքի փորձառության վրա և ընտրելով հիմնարար փաստական նյութեր՝ պատմաբանն ստեղծել է գիտականորեն ճշգրիտ և դյուրընկալելի տեքստեր՝ աշակերտներին և ընթերցող լայն հանրությանը հնարավորություն ընձեռելով պատկերացում կազմել մինչ այդ «տաբու» համարվող բազմաթիվ հիմնախնդիրների վերաբերյալ: Դասագրքերի համար նրա գրած տեքստերը հետագայում որոշ խմբագրումներով մի քանի անգամ վերահրատարակվել են:

Երեք տասնամյակ ղեկավարելով Պատմության ինստիտուտի նորագույն պատմության բաժինը՝ Վ. Ղազախեցյանը մեծ ներդրում է ունեցել պատմաբան մասնագետների պատրաստման բնագավառում: Նրա ղեկավարությամբ պաշտպանվել են բազմաթիվ ատենախոսություններ, երկար տարիներ հանդիսացել է ինստիտուտի գիտական խորհրդի և գիտական աստիճաններ շնորհող մասնագիտական խորհրդի անդամ: Նա բաժնի ասպիրանտներին և երիտասարդ գործընկերներին փոխանցում էր ոչ միայն գիտելիք, այլև գիտական էթիկա՝

⁸ Յ. Ք ա ջ ա զ ն ու ի. Հայաստանի Հանրապետություն / հրատ. պատրաստող՝ Վ. Ղազախեցեան, Երևան, 1993, 31 էջ, Գ. Ն ժ դ ե հ. Նամականի (1920–1921) / հրատ. պատրաստողներ՝ Վ. Ղազախեցյան, Հ. Գևորգյան, Երևան, 2002, 45 էջ, Ա. Խ ա չ ա տ ը յ ա ն. Արևելահայ և թուրք դիվանագիտական հարաբերությունները / կազմողներ և խմբագիրներ՝ Վ. Ղազախեցյան, Ա. Վիրաբյան, Ս. Միրզոյան, Երևան, 2010, 287 էջ, Մ. Կ ա ղ ա յ ա ն. Дипломатическая история Республики Армения 1918–1920 гг. / подготовили к изданию А. Вирабян, В. Казахецян, С. Мирзоян. Ереван, 2012, 473 с.; Ա-Դո (Տ ե ը -Մ ա ը ի ը ո ս յ ա ն Հ ո վ հ ա ն ն ե ս). Հայության երկունքը / հրատ. պատր.՝ Վ. Ղազախեցյան, Ռ. Գասպարյան, Ռ. Սահակյան, Հ. Սուքիասյան, Երևան, 2019, 765 էջ:

⁹ Հ. Ա. Ա վ ե տ ի ս յ ա ն, Վ. Ն. Ղ ա զ ա խ ե ջ ա ն, Ռ. Հ. Գ ա ս պ ա ը յ ա ն, Ռ. Օ. Ս ա հ ա կ յ ա ն, Հայոց պատմություն. 1900–1939 թթ. (նյութեր 9-րդ դասարանի համար), Երևան, 1993, 272 էջ, Պ. Ա. Չ ո բ ա ն յ ա ն, Վ. Բ. Բ ա ը ի ո ղ ա ը յ ա ն, Ա. Ս. Հ ա մ բ ա ը յ ա ն, Դ. Ա. Մ ո ը ը ա ղ յ ա ն, Ռ. Օ. Ս ա հ ա կ յ ա ն, Հ. Ա. Ա վ ե տ ի ս յ ա ն, Վ. Ն. Ղ ա զ ա խ ե ջ ա ն, Գ. Մ. Գ ե ղ ա մ յ ա ն, Ռ. Լ. Ա զ ի զ բ ե կ յ ա ն, Կ. Ս. Խ ո ղ ա վ ե ը ը յ ա ն. Հայոց պատմություն. դասագիրք միջնակարգ դպրոցի 7–8-րդ դասարանների համար, Երևան, 1994, 463 էջ:

փաստի նկատմամբ պատասխանատվություն և քննադատական մտածողություն: Հայտնի իրողություն է, որ անցումային շրջաններում գիտական դպրոցների շարունակականությունը հաճախ խաթարվել է գաղափարական և ինստիտուցիոնալ փոփոխությունների պատճառով: Վ. Ղազախեցյանի պարագայում կարելի է խոսել սերնդափոխության հաջողված մոդելի մասին, որտեղ պահպանվում է ավանդույթի և նորարարության հավասարակշռությունը:

Վ. Ղազախեցյանի գիտական ժառանգությունը հայկական պատմագիտության ընդհանուր համակարգում զբաղեցնում է միջանկյալ, բայց առանցքային տեղ: Նա հանդես եկավ որպես կամուրջ խորհրդային և անկախության շրջանի պատմագրական ավանդույթների միջև: Վաստակաշատ հայագետի գործունեությունն արտացոլում է XX դարի երկրորդ կեսի և XXI դարասկզբի հայաստանյան պատմագիտության զարգացման հիմնական միտումները: Նրա աշխատանքները նպաստեցին հայ պատմագիտության վերազինմանը՝ փաստաթղթային հիմքի ընդլայնման և գաղափարական կաղապարներից աստիճանական ձերբազատման միջոցով: Անվանի մասնագետը կարողացավ միավորել խորհրդային պատմագիտական դպրոցի խստապահանջությունը և անկախության շրջանի նոր հնարավորությունները:

Վ. Ղազախեցյանը ոչ միայն վաստակաշատ գիտնական էր, այլև մարդկային ու գիտական պարկեշտությունը համատեղող պարզ ու բարի անհատ: Նրա թողած պատկառելի գիտական ժառանգությունը շարունակում է ծառայել հայկական պատմագիտությանը՝ ամուր գիտական հիմք ապահովելով Հայաստանի XX դարի պատմության հետագա ուսումնասիրությունների համար:

ՀԱՄՈ ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ

Պ. գ. թ., դոցենտ, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի տնօրենի ժամանակավոր պաշտոնակատար: Գիտական հետաքրքրությունները՝ Հայաստանի XIX–XX դարերի պատմության խնդիրներ: Հեղինակ է 18 գրքի և շուրջ 120 հոդվածի:
ORCID: 0009-0009-3062-2285. hamosukiasyan@gmail.com